

A debreceni egyetem „Csűry Bálint emlékünnepe”-e.

Február 13-án mult egy éve, hogy Csűry Bálint, a kolozsvári református kollégium volt tanára, a debreceni egyetemen a magyar nyelvészet, valamint a finn-ugor és uralaltáji összehasonlító nyelvészet professzora, oly váratlan hírtelenséggel elhunyt. Halála előtt alig néhány évvel alapította meg tanszéke mellett a Magyar Népnyelvkutató Intézetet, melynek célja lett volna elsősorban Debrecen, a Tiszántúl, majd ezen túlmenőleg az egész magyar nyelvterület vizsgálata. Az Intézet alig volt túl a kezdet nehézségein, még csak kialakulóban volt az a tanítványi kör, mely az Intézet munkáját biztosítani tudta volna, mikor eltávozott az élők sorából Csűry Bálint. Az Intézetre ezután komoly napok következtek, de bebizonyította életképességét, haladt tovább a Csűry Bálint kijelölté nyomokon, folytatta Csűry Bálint terveit. Egy ilyen tervből kiindulva, 1941 őszén szókinésgyűjtő versenyt hirdetett, s ezt alapítója iránti hálája jeléül Csűry Bálint emlékének szentelte.

A versenyre beérkezett pályamunkák elbírálása megtörtént, s a debreceni Tisza István Tudományegyetem rektora a Magyar Népnyelvkutató Intézettel az egyetem aulájában március 8-án magas színvonalú műsorral egybekötve „Csűry Bálint emlékünnepe”-t rendezett, s ennek kereteiben osztották ki a „Csűry Bálint országos népnyelvi szókinésgyűjtőverseny” díjait is.

Az ünnepélyt a református tanítóképzőintézet énekkara nyitotta meg; Csenki Imre zenetanár vezetésével Kodály két darabját adták elő.

Ezután D. dr. Kállay Kálmán egyetemi tanár, az egyetem ezidei rektora mondotta megnyitó beszédet. „Csűry Bálint járt fáradhatatlanul, kutatott épített, tanított, ihletett, tervezett messzi jövőre, s egyszer csak váratlanul abba kellett hagynia mindent, ami fájt és ma is fáj mindannyiunknak. Ő csak munkájának élt. Összeszűkülött számára a külső világ. Nem a munka könnyebb végét kereste, sőt a legnehezebbet, talán épp ezért lobbant ki oly korán élete.

Csűry Bálintnak azonban megadatott valami, ami oly kevés tudósnak jut osztályrészül: az, hogy munkája nem veszett kárba, mert voltak és vannak, akik azt folytatni akarják, ami csak azért lehet, mert Csűry Bálint nemcsak tanított, hanem lelkesedést is ébresztett tanítványaiban munkája iránt. Az eszme, amit ő tűzött ki nem halványult el, aminek legfőbb oka az, hogy ő maga nagyon szerette munkáját.”

Kállay rektor szavai után dr. Bárczi Géza egyetemi tanár, az egyetemi tanári széken Csűry Bálint utóda mondott emlékbeszédet.

„Csűry Bálintot nem kell jellemezni. Itt élt közöttünk, ismertük, s így csak szerethettük. A legmagyarabb tudomány, a magyar nyelvészet iránt hevült. A magyar népnyelv iránti szeretetét még szülőfalujából, Egriből hozta magával... Középiskolai tanulmányai elvégzésére Szatmárnémetibe ment. Itt is a református iskolák magyar levegője vette körül. Középiskolai tanulmányai befejezése után egyéniségének megfelelően nem a zajos, neki mindig idegen fővárosban, hanem a csendesebb Kolozsváron folytatja egyetemi tanulmányait, ahol Zolnai Gyula hat rá különöbben, s irányítja figyelmét határozottan a magyar nyelvészet felé. Ifjúkorában kezdődő érdeklődése itt vált benne tudatossá.

Tanulmányai elvégzése után azonnal a református kollégium tanára lesz. A nyelvészet iránti érdeklődésének néhány értékes tanulmányával adja bizonyosságát. A világháború, az összeomlás, érzékeny lelkét tulságosan megriázza. Helyén marad ekkor is, de elveszti munkakedvét, hosszú időre elhall-

gat, pedig sohasem lett volna rá inkább szükség, hogy írjon, mint ekkor, hisz Erdélyben ebben az időben ő az egyetlen igazi magyar nyelvész.

Erdélyben új magyarság szervezkedik, szükség van rá is, hogy a nemzeti öntudat hamu alatt rejtőző parázsa ki ne aludjék. Ő is érzi, hogy nem hallgathat tovább; vállalta a munkát, hogy tudományának eredményeit a laikus közönséghez alkalmazza.

Rengeteget dolgozott, olyat is, ami tudományától kissé távol esett, de a nyelvészethez hűtlen nem lett soha. Közben arra is volt még ideje, hogy egy tanítványával ellátogasson a moldvai csángók közé; itt szerzett tapasztalataik felbecsülhetetlen kincsét jelentenek a magyar nyelvtudomány és néprajz számára ma is.

Fájó szívvel búcsúzott Erdélytől mikor Debrecenbe jött, de vállalta ezt is, mert úgy gondolta, hogy itt még többet tehet a magyar népnyelv ügyéért, s úgy látta, hogy felnövekvőben van Erdélyben az új nemzedék, mely folytatni tudja az ő megkezdett munkáját.

Debrecenben elképesztően szerény keretek között indította meg a munkát, de fáradhatatlan buzgalmának és kitartásának meg lett az eredménye, létrejött a Magyar Népnyelvkutató Intézet, s az itt felnőtt tanítványok ma már az egész ország területén szétszóródva dolgoznak a közös cél érdekében. Csűrű Bálint munkásságával kijelölte azt az utat, amelyen haladnunk kell, de az ő munkáját nem akkor építjük igazán, ha őt bálványként állítjuk magunk elé, hanem akkor, ha felvesszük a mécesest, amely kihullott a kezéből, s visszük azon az úton, amelyen ő is járt — tovább.

Bárzi Géza megemlékezése után Búza Gábor hegedűművész Galánffy Lajos zongoraművész kíséretével Kodály Adagio-ját, és Bartók-Ország fel-dolgozta népdalokat adott elő, majd dr. Bakó Elemér, a Magyar Népnyelvkutató Intézet tanársegédje ismertette a „Csűrű Bálint országos szókincs-gyűjtő emlékversenyt” feltételeit.

Még Csűrű Bálint életében határozta el az Intézet, hogy az 1940-ben rendezett „Győrffy István szókincs-gyűjtő emlékversenyt” tapasztalati alapján újabb szógyűjtő versenyt rendez. A kettő között az lett volna a különbség, hogy míg az előbbin elsősorban a mennyiség, a beadott cédulák száma volt a döntő, itt a cédulák száma kötött volt, kétszázat kellett beadni, de a fogalmat egyúttal ábrázolni is kellett, tehát csak cselekvés, illetőleg tárgyfogalmakkal kellett pályázni. A beadandó anyagnak eredetileg debreceninek kellett volna lennie, s mintegy alapját képezte volna a debreceni nyelv szótárának. Közbe jött azonban Csűrű Bálint váratlan halála, s ez adta az Intézet vezetőségének azt a gondolatot, hogy a felmerült nehézségek miatt a versenyt országos viszonylatban rendezze meg.

A gondolat helyességét a verseny eredménye bizonyítja; a szigorú feltételek között megrendezett versenynek több mint 30 résztvevője volt; pap, tanár, tanító, egyetemi hallgató, középiskolai tanuló, az ország különböző vidékeiről, a palócságból, az Ormányságból, Szigetközből, Maros-Torda megyéből. Leggazdagabb anyaggal mégis a tiszántúli nyelvjárás szerepelt. Ez a munka csak az első lépés volt a még megoldandó feladatok közül, de már ez is gazdag eredmény, s ez is bizonyítja és biztosítja azt, hogy a magyar ifjúság a népnyelv ügyéért áldozatokra is képes.

A verseny díjait Kállay Kálmán rektor osztotta ki. A jutalmazott gyűjtők között két kolozsvári is volt (Nagy Rózsa, Józsa Gerő).

„Fáklyát gyűjtöttak önök Csűrű Bálint lelke tüzenél, — mondotta a pályadíjak kiosztása után Kállay rektor — megmutatták, hogy méltók ennek hordozására. Ezzel a fáklyával világítottak bele a magyar nyelv mélysé-

geibe, s hoztak fel onnan olyan kincseket, melyek évezredek óta szunnyadnak méhében. Emeljék magasra ezt a fáklyát, s végezzék tovább a megkezdett munkát, mert megbizonyították, hogy erre képesek és hivatottak.“ — A rektor szavai után a Dóczy leánygimnázium énekkara zárta be az ünnepélyt.

A Csűry Bálint alapította Magyar Néprajzkutató Intézet alig néhány éves fennállása alatt szerény anyagi lehetőségei ellenére is elismerésre méltó, szép munkát végzett. Bizonyítéka ennek nemcsak a Győrffy István és a Csűry Bálint emlékversenyre benyújtott körülbelül húszezer kidolgozott szócédula, s körülbelül hétezer tárgy- illetve eszelekvés-fogalmat ábrázoló kép, hanem két évkönyve, s az Intézetből kikerülő tanulmányok, doktori értekezések komoly tudományos színvonala is. Minden remény meg van arra, hogy a már szép tudományos multra visszatekintő Intézet a Csűry Bálint halálát követő átmeneti nehézségeken túljutva, az eddigi munkát nemcsak folytatni, hanem fokozni is fogja. Hihetünk ebben azért is, mert a debreceni Intézet ma már nem áll egyedül célkitűzéseivel, hanem az idő sürgető szavát megértve, az 1941. október 15–16-án a budapesti Magyarságtudományi Intézet rendezésében tartott néprajzkutató értekezleten a társegyetemek is elhatározták a néprajzkutatás megszervezését. Komoly lépés történt erre Kolozsvárt is. Itt az Erdélyi Tudományos Intézet vette kezébe a néprajzkutatás irányítását, illetve ennek keretein belül elsősorban a magyar nyelvtudomány egy régi tartozásának lerovását, az erdélyi néprajzi atlasz elkészítését.*

Imre Samu

A magyar művészettörténeti irodalom 1940–1941-ben

Igen nehéz, szinte megoldhatatlan feladat előtt állunk, ha néhány lapnyi szemlélet akarunk nyújtani az utóbbi évek magyar művészettörténeti irodalmáról. A megjelent könyvek, tanulmányok, cikkek száma évről-évre, ugrás-szerűen nő; mind többen és többen foglalkoznak művészeti kérdésekkel, a műalkotások iránti érdeklődés újra emelkedőben van s a művészettörténeti könyvek 1927 óta nem tapasztalt nagy mennyiségben találunk vevőre a könyvpiacon. E fellendült tevékenységben döntő szerepe van az ország megnagyobbodásának, a szűk trianoni korlátokból való kibontakozásnak s amint a magyar tudomány valamennyi ága virágzásnak indult, a művészettörténet is jelentékeny részt kér e folyamatból. Csak a megjelent munkák címének könyvészeti felsorolása egy ívnyi terjedelmet venne igénybe e lapokon s így szemlénk távolról sem lehet teljes; az egyes munkák beható ismertetésére vagy éppen kritikai taglalására nem is gondolhatunk. Inkább az útjelző, vagy legalább is jellemző s értékes munkákról emlékezzünk meg e sorokban, midőn e megduzzadt termelésről s annak vezető szempontjairól való benyomásainkat megrögzítjük.

A legelső, amelyet a kutatás fő jellemvonásaként megállapíthatunk: a

* A debreceni egyetem Magyar Néprajzkutató Intézete munkájának ez az újabb szép eredménye nemcsak önmagában érdekel bennünket, hanem azért is, mivel Csűry Bálinttal még régebben tervezett szorosabb kapcsolat megvalósításaként ez évben az Erdélyi Tudományos Intézet Magyar Nyelvészeti Osztálya, illetve a kolozsvári egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézete a munka egységességének kifejezéséül közös évkönyvet ad ki. E közös kiadványnak, a Csűry alapította Magyar Néprajzról rövidesen megjelenő harmadik kötete nemcsak Csűry tanítványainak és követőinek dolgozatait tartalmazza. Rajtuk kívül néhány magyar és finn nyelvtudós is áldoz a korán elköltözött nagy magyar néprajzkutató emlékének (A szerk.).